

Matthias M.R. Declercq

De ontdekking van Urk

Een fascinerend vissersdorp met twee gezichten

Uitgeverij: Podium - Vertaalrechten: Bee Rights - Moderne geschiedenis - 328 pagina's, geïllustreerd (kaarten en zwart-wit foto's) - 2020

Bekroonde bestseller - 45.000 exemplaren verkocht

Urk is de naam van een voormalig vissersdorp, waarin een hechte geloofsgemeenschap vecht voor het behoud van hun manier van leven en die zich verzet tegen de buitenwereld. Is een mysterieus 'Asterix' dorp met twee gezichten. Nergens staan meer kerken dan in Urk, de huizengevels zijn pittoresk en de mensen verwelkomend en warm. Maar de dorpingen zijn tegelijkertijd ook zeer overheidswantrouwend en op zichzelf gericht. In de luwte van hun godsgezindheid zegevieren de drugshandel en het geweld. Hoe de Corona pandemie heeft nog meer kenmerken van de gemeenschap blootgelegd: anti-vaxx, complottheorieën, avondklokrellen, het geloof in god en niet in de wetenschap. Is dit het logische gevolg voor een (reactionaire) behoudende gemeenschap. Is het in een mondiale, versmeltende wereld ueberhaupt nog mogelijk je eigenheid te behouden? En tegen welke prijs?

Schrijver en journalist Matthias M.R. Declercq, zelf geen Nederlander maar Belg, niet religieus en vertrouwd met de Nederlandse bijbel-belt, werd in 2009 een dag naar Urk gestuurd om verslag te doen van een moordzaak. Het dorp fascineerde hem zo, dat hij tien jaar later besluit om te doen wat indertijd niet is gelukt: doordringen tot de kern van deze voor de buitenwereld zo onbekende en gesloten gemeenschap.

Declercq verhuist voor bijna een jaar naar Urk en woont als vreemdeling in het hart van het dorp. Hij gaat mee vissen, bidden en drinken. Stap voor stap openbaart zich de werkelijkheid. Declercq observeert een minzaam en godvrezend volk, maar ontdekt ook een schimmige en tragische wereld, met jeugdige baldadigheid, visfraude en drugs. Onbevooroordeeld slaagt Declercq erin de identiteit van een wereld bloot te leggen, die enorme contrasten in zich verenigt en waarin niks is wat het lijkt.

In de woorden van Declercq: 'Na verloop van tijd groeide mijn netwerk zodanig in dat dorp dat ik ook de schaduwkant van die heel bijzondere cultuur leerde kennen. En dan komt het erop aan om die te durven benoemen en die te durven onderzoeken. Om een volledig beeld te kunnen schetsen van die gemeenschap. En geen gepolijst beeld, maar de werkelijkheid.'

Op indringende en respectvolle manier laat Declercq zien tot welke wrijvingen een streng religieuze manier van leven en een ontbrekende gesprekscultuur kunnen leiden.

Matthias M.R. Declercq (1985) is journalist en schrijver. Na zijn succesvolle debuut *De val* (2016), verscheen eind 2020 *De ontdekking van Urk*, dat is bekroond met de Confituur Boekhandelsprijs en De Loep, prijs voor beste onderzoeksjournalistiek.

Pers:

De manier waarop de auteur de schat van informatie die hij tegenkomt weet te bundelen tot sprankelende en spannende hoofdstukken zorgt ervoor dat je blijft lezen. Geloof, drugs, criminaliteit en Urkse koppigheid leveren een mengsel op wat nog steeds terug te zien valt in nieuws over avondklokrellen, kerken die vol zitten tijdens pandemie en af en toe de problemen van een uitstervend vissersberoep.' - **Jury De Loep 2020**

De ontdekking van Urk graaft diep in de mentaliteit van deze gemeenschap waar de tijd is blijven stilstaan. Declercq schrijft met veel inlevingsvermogen over het harde leven van de visser en over de 'wrake Gods' die overal voelbaar is. Hij toont hoe generaties

botsen en hoe een deel van Urk, zoals het dorp van Asterix tegen de Romeinen, trots en koppig weerstand blijft bieden tegen de voortschrijdende 21ste eeuw. - *Het Nieuwsblad*

Matthias Declercq fileert het dorp tot op de fijnste graat zonder de zelfgenoegzame intellectueel uit te hangen. - *VPRO Gids*

Niets laat auteur Matthias Declercq onbesproken in *De ontdekking van Urk*: de machocultuur, drank en drugs, vandalisme en incest, het gebrek aan zelfreinigend vermogen, de stille tragiek achter de voordeur. Maar ook de mooie kanten beschrijft hij gul en grossierend in mooie zinnen [...] Zijn boek doet je beseffen hoe bijzonder Urk is. - *Nederlands Dagblad*

n zijn boek legt Declercq het dorp even liefdevol als genadeloos bloot. [...] *De ontdekking van Urk* leest als een wervelend 360-gradenportret dat de ramen eens goed tegen elkaar openzet. - *de Volkskrant (2020)*

Declercq heeft oog voor de saamhorigheid, de verbondenheid, het eigengereide karakter en het harde werken waar Urkers zichzelf om prijzen. Maar hij beschrijft ook uitvoerig de gevolgen van een ontbrekende gesprekscultuur, hoe sociale controle en het beklemmende religieuze denkkader binnen de eigen gemeenschap worden ervaren. *de Volkskrant (2021)*

Een fascinerend boek over de vele kanten van dit eigenzinnige en gesloten Bijbeldorp. [...] Zijn werkwijze lijkt op die van documentairemaker Louis Theroux, die door zijn niet-oordelende en wat schlemielige opstelling vaak de harten van onbekenden weet open te breken. Urk vond in de Belg met zijn rare tongval de Theroux die het dorp heeft opengesteld voor de rest van de wereld. - *Tzum*

Fragmenten uit *De ontdekking van Urk*

[pp. 18-22]

Eeuwenlang was het huidige, zoete IJsselmeer de zoute Zuiderzee, en ga je nog verder in de tijd terug, dan was die zee opnieuw een zoet meer: het Aelmere, ook wel *Lacus Flevo* genoemd, een samenraapsel van oude veenplassen in het noorden van Nederland die uiteindelijk een meer vormden. Van zoet naar zout naar zoet. Het Aelmere werd uiteindelijk overwonnen door de zee. In de vroege middeleeuwen rukte de Noordzee op en sloeg bressen in het land. Er ontstonden zeegaten en eilanden bij Texel, nu het grootste Waddeneiland. Het zeewater was niet tegen te houden. Ook rond het Aelmere bouwden bewoners dijken, ter bescherming, en terpen, de bekende bulten in het landschap, om op te wonen. Bij stormvloed drong het water steeds dieper door, tot aan het meer, dat uiteindelijk van het Aelmere veranderde in de Zuiderzee. De Noordzee stroomde sindsdien ongehinderd het land binnen. Die zee bracht gevaar mee, maar ook voorspoed. Nieuwe vissoorten zorgden voor brood op de plank. Samen met de visserij ontstond er een bloeiende Zuiderzeecultuur, met klederdrachten die verschilden van dorp tot dorp, met schilders die de golvende zee op doek vastlegden en met een achterland dat al snel begreep hoe belangrijk de verbinding met de Noordzee was. Handelaren uit Hanzesteden als Kampen en Deventer voeren via de Zuiderzee de Noordzee op om via Duitsland en Denemarken door te stoten naar de Oostzee, Scandinavië, het Balticum. Al die tijd vocht Urk, het eilandje in de Zuiderzee, met het water, dat bij iedere storm aan de natuurlijke grenzen knabbelde. Urk lag in het midden van de plas, als wilde niemand er iets mee te maken hebben en hielden alle dorpen afstand van het *vreemd volkje*. De keilemen bult lag in niemandsland, op tweeëntwintig kilometer van Enkhuizen in het westen, op

tweëntwintig kilometer van Lemmer in het noorden, op vierentwintig kilometer van Kampen in het oosten en op achtenvijftig kilometer van Amsterdam in het zuiden.

Aanvankelijk waren de Urkers boeren, toen het eiland nog voor een groot deel uit hooiland bestond. Tot grote delen land in zee verdwenen en de boer uit noodzaak visser werd. Pas rond 1700 kreeg het eiland de vorm die het voor langere tijd zou behouden, na het aanbrengen van een stevige palissade. Urk was maar een zakdoek groot: in minder dan een uurtje wandelen was je om de tachtig hectare heen. Het eiland was lang een belangrijk navigatiebaken in de Zuiderzee. De dorpelingen hielden de vuurbaak dag en nacht brandend, opdat de handelsschepen zich konden oriënteren en niet vastliepen op de zanderige ondieptes. Amsterdam, uitgegroeid tot de belangrijkste havenstad aan de Zuiderzee, kocht het eiland zelfs op, in 1660, nadat Urk de voorgaande eeuwen in handen was geweest van een aantal adellijke geslachten, juist om het als navigatiebaken verder te ontwikkelen.

‘Het IJsselmeer is nu veel rustiger dan de vroegere zee,’ zegt Rinke. Hij ritst zijn jas dicht. ‘De stormen zijn niet meer te vergelijken, ze zijn bedaarder, al kan het hier nog altijd spoken. Veel zeilers zijn bang voor deze badkuip. De onrust is nooit verdwenen.’ Ik zit intussen helemaal achter in de Sylt, focus me op de horizon en slik zoveel ik kan. Mijn maag draait als een wastrommel, mijn hoofd ook, en hoewel ik een zekere spanning voel om het dorp straks aan te doen, verlang ik ook naar het vasteland, al was het maar om van die ellendige schommeling af te zijn. ‘De stormen zijn dan wel beter te controleren dan vroeger, de prijs die daarvoor betaald werd was erg hoog. Urk verloor zijn broodwinning.’

Begin twintigste eeuw besluit Nederland de Zuiderzee af te sluiten en gedeeltelijk in te polderen. Zout wordt weer zoet. In 1914, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, heeft Nederland door de bevroren internationale handel een tekort aan voedsel. Een nieuwe polder kan tekorten in de toekomst aanzuiveren. Wanneer twee jaar

later, in 1916, de Zuiderzeevloed over het land raast, is de teerling geworpen. Op tientallen plaatsen breken de dijken door. In Noord-Holland vallen negentien doden, op zee sterven nog eens tweeëndertig mensen, en bij Monnickendam spoelt het lichaam aan van een man met zijn kind in de armen. Zuiderzeeschippers zien daken drijven. Ze zien beddengoed, kleerkasten en zitbanken op het water, en Nederland verklaart de zee de oorlog. In 1932 is de Afsluitdijk klaar, een dijk van 32 kilometer lang die Noord-Holland over zee met Friesland verbindt. Sindsdien is de Zuiderzee gescheiden van de Noordzee, als een kind van zijn moeder. Het water wordt brak door de aanvoer van het zoete water van de IJssel. De Zuiderzee verandert in het IJsselmeer, en Nederland legt dijken aan in het water. Grote gemalen pompen een deel van het IJsselmeer leeg, en op de bodem van de vroegere Zuiderzee bouwt Nederland een gloednieuwe provincie: Flevoland. Urk is de grens van dat Nieuwe Land. Het dorp is finaal eiland af. De nieuwe polder reikt tot waar Urk ooit in zee lag.

In veel voormalige Zuiderzeedorpen verdampt de visserij. Het volk trekt het achterland in. Nog altijd zijn de gevels er schilderachtig, liggen oude sloepen in de haventjes, maar is de visserij niet meer. Veel dorpen zijn openluchtmusea geworden, en de klederdracht heeft geen cultureel nut meer, maar een economisch: het trekt toeristen aan.

De Urker visserij heeft de inpoldering wél overleefd door de steven naar de Noordzee te wenden. En Urk is in gedachten altijd een eiland gebleven, ook in de perceptie van Nederland. Met z'n eindeloze aantal kerken en z'n uitgebreide vloot werd Urk een soort relict uit een vervlogen tijd. Een dorp waarvan nog altijd wordt gedacht dat het alles nog heeft wat de rest allang kwijt is.

'Maar niemand wist toen raad met ons, hè,' zegt Rinke. 'Ook niet na die inpoldering. We kregen amper landbouwgrond toegewezen en bleven toen maar vissen.' Het dorp behoorde eerst tot Noord-Holland, daarna tot Overijssel en nu dus tot Flevoland. De bestofte volkscultuur, het oude ambacht, de visgeur: al wat het dorp Urk voorstond, strookte niet met de nieuw te verrijzen supersamenleving in de polder. Ik zal de grap een paar keer horen de komende maanden: het is groen en

keert terug in de tijd? De bus naar Urk. Voor het rijk was het dorp, dat stukje *oud Nederland*, die oude bult, een steentje in een schoen.

We maken vaart. Behalve mijn gezicht verkleurt ook het water. Het krijgt een andere lading. Achter ons glanst het water in het zonlicht, heeft het een zilverblauwe schijn die fel in de ogen prikt, die het IJsselmeer belicht als in een toeristische brochure. Voor ons haken de wolken in elkaar en schuiven gedeeltelijk voor de zon. Richting Urk krijgt het water een doffe, mosgroene kleur. Grauw en troebel. Dat is ook hoe ik me voel.

Waar ben ik aan begonnen.

‘Weet je,’ zegt Rinke, die onbestemd voor zich uit kijkt, ‘dat het plezier altijd elders lag. Als kind gingen wij in de zomervakantie af en toe familie bezoeken in Enkhuisen. Prachtig was dat. Daar zag ik mensen op zondag werken in de tuin. Werken op zondag! Daar was zelfs kermis in het dorp. Ik keek mijn ogen uit. Nu we op weg zijn naar Urk denk ik aan toen. Hoe dichterbij het dorp, hoe meer ik *het oordeel* voelde naderen. Je voelt zoiets als kind, hè, hoe mensen je keuren, bij al wat je doet, hoe God altijd meekijkt, zeker op zondag. Nu voel ik dat niet meer, althans niet meer in die mate als vroeger, al is er een residu in me achtergebleven. Bij al wat ik doe, heb ik op Urk toch een soort verantwoording klaar, een verhaal, voor het geval iemand mij erop aanspreekt. Ik hoop dat je mensen zover krijgt, dat ze dat durven vertellen. Want het is er. Dat weet ik.’

[pp. 45-52]

Die ochtend is de zee nog zwart. Aan boord van de *uk165*, een garnalenschip, reikt het leven tot waar de lamp schijnt. Daarachter ligt alleen nog geluid. Meeuwen en golven. ‘Lummetje’ heet het schip en Lummetje is op de Noordzee op zoek naar garnalen die straks eindigen in uitgeholde tomaten en dikke soepen. Het kleine schip kent maar twee bemanningsleden: Jochem Foppen, de kapitein, en Hendrik Jan de Vries, zijn compagnon, een jongen uit een gezin van veertien kinderen. Ze gooien de netten een laatste keer uit, omdat het moet. 2019 is een klotejaar. De brandstofprijs is hoog, de vangst laag en telkens werpt het weer een muntje op: springtij dit keer, en

een achtergebleven zuidwester die de kotters met een bezem de zee uit veegt. *Ga naar huis, de kachel brandt.*

Het schip is dicht bij de haven van Den Helder. Daar gaan Jochem en Hendrik Jan straks aan wal en verkopen de vangst. De twee kennen elkaar goed. Al jaren zitten ze tot vijf dagen per week samen op het schip, en altijd leest Jochem voor uit de Bijbel. Voor de afvaart legt hij hun lot in Zijn handen. Voor de uk165 is het een van de laatste visreizen nabij de Waddeneilanden, voor dit jaar althans. In de winter stoomt Jochem door naar het noorden, voorbij de Wadden, tot in de Duitse Bocht, waar Duitsland in Denemarken overgaat. In het weekend blijft de kotter dan in het Duitse Cuxhaven liggen en rijden Jochem en Hendrik Jan met de auto en met kleine ogen terug naar Urk.

De familie van Jochem Foppen is vergroeid met het water. Vader leerde hem de Noordzee lezen, en met hem ook neven, oomzeggers, vrienden, collega's. *Ja, daar in die bocht, ja, probeer maar.* Jochem droomde als kind van snelheid, hij zou als truckchauffeur door het land reizen, met bananen uit Ecuador of kiwi's uit Nieuw-Zeeland, en luid toeteren als hij het dorp met een lege truck binnenreed. Nog altijd is hij lid van de oldtimerclub op Urk. Jochem heeft een loods op het industrieterrein, een 'vissersbox'. Daar worden de netten gerepareerd, maar daar staat ook zijn rode sportwagen, een Porsche 924 uit 1981, naast een Tomos- en een Suzukibromfiets.

Toch koos Jochem voor de zee. Of koos de zee voor Jochem?

Eén keer ging hij mee met een kotter. Eén keer. Als tiener was dat. Na alle verhalen die familieleden hem al hadden verteld, ging hij aan boord bij een bevriende schipper. De zee riep 'm bij zich. Bij terugkomst op Urk tikte hij zijn vader op de schouder: 'Vader, ik word visserman.' Vijfentwintig jaar later volgt vader z'n vissende zoon nog altijd, ook nu, thuis, met de laptop op schoot. Op het computerscherm ziet vader Foppen het kleine stipje van Lummetje langzaam bewegen in dat grote, blauwe vlak.

Jochems vader had de uk165 indertijd met pijn in het hart verkocht. De man overleefde drie hartinfarcten en bleef aan wal. De uk165 was toen nog een ander schip, geen garnalenkotter zoals nu. Toen vader Foppen de kotter verkocht, zette hij zo ongewild een punt achter een langlopend familieverhaal. Dat vrata aan hem. De

man miste het water, want de zee had de Foppetjes, zoals Urkers ze noemen, alles gebracht: de vis, de moraal, het goede leven. Altijd hadden ze hun mouwen opgestroopt. In de geschiedenis van de Foppetjes lees je de geschiedenis van Urk: het houten schip werd een stalen schip, het oude zeil een luide motor, en groter werden de huizen. Met dank aan de Noordzee: *Ex Mare Gratia*. Dat was ook de naam van het schip waar grootvader Foppen op voer, Willem heette die, samen met zijn oudste zoon, Klaas.

Op oude foto's draagt grootvader een blauwgrijs, besmeurd pak. Zijn hand ligt op een mand platvis. Er rust pijn in zijn blik, in een lichaam dat door de zee is gelooïd. Feiten uit die tijd zijn nu verhalen en legendes die voortleven in zonen en kleinzonen. Zij gooien het net uit. Want grootvader was visserman, vader was visserman, oom was visserman, en er zijn garnalen genoeg in de Noordzee.

Eind januari '66 varen grootvader Willem en zoon Klaas Foppen samen met drie bemanningsleden de Noordzee op. De kotter is voorzien van een boomkor: twee stalen 'bomen', hefbomen, aan weerszijden van het schip, die een net voorttrekken dat over de bodem sleept en de platvis opschept: tong, schol, schar, griet en tarbot. Plots valt alle radiocontact weg en is er dagenlang geen nieuws. Collega-schippers gaan op zoek. Ze vinden niks, vermoeden dat de netten bleven haken aan een wrak en dat het schip zo is gekanteld. Op Urk verliest de grootmoeder van Jochem Foppen haar man Willem en haar oudste zoon Klaas. Ze blijft achter met negen kinderen en richt haar handen ten hemel: *Eli, Eli, lama sabachtani*. Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten.

Vijf jaar na het verdwijnen van de kotter vist een goede vriend van grootvader Foppen een stuk wrakhout op. Gebeurt zo vaak op zee. Hij haalt het uit de netten. *Gratia* leest hij op het afgebroken naambord. Het is het enige wat rest van het vergane schip. De vader van kleinzoon Jochem gaat zelden naar het vissersmonument. Hij ontwijkt de namen die in marmer zijn gebeiteld. De pijn is te groot. Niemand zal ooit weten wat zijn vader en broer precies is overkomen. Zijn ze echt blijven haken? Soms kijkt vader Foppen naar de zee en denkt aan toen. En bij ieder ander schip dat vergaat

jeukt het litteken en borrelen de herinneringen op. Dan rinkelt de telefoon en hangen de kinderen aan de lijn: *Gaat het?*

Die avond ziet vader Foppen het stipje van de uk165 op het scherm. Daar gaat zoon Jochem. Hij ziet dat het schip Den Helder nadert en is gerustgesteld. Hij gaat slapen. Een paar uur later, in de buurt van Noorderhaaks, hapert het stipje.

Noorderhaaks is een zandplaat. De golven zijn er soms tot twee meter hoog en knagen gulzig aan de rand van het eiland, dat zich op handen en voeten terugtrekt. Noorderhaaks ligt net onder Texel en ten westen van Den Helder, het vasteland. De bijnaam van de zandplaat is de Razende Bol, als was het een stripalbum waarin een kaalkop met een roodgloeiend hoofd stampvoet en sigaren knakt.

Zoals zoveel zandplaten in dit rusteloze overgangsgebied tussen Noord- en Waddenzee sleept ook dit eiland zich langzaam naar de kust toe, om zich binnen enkele tientallen jaren vast te hechten aan Texel, als een bijrijder. Misschien. Op de Bol zijn geen zekerheden.

Schepen zijn er gezonken, bommen ontploft en in 2012 spoelde Johanna aan, een jonge bulrug. Niemand wist wie over het lot van de walvis kon beslissen. Experts discussieerden over de juiste aanpak. Vier dagen zwaaide Johanna met haar vinnen, waarna ze een dodelijke injectie kreeg ingespoten en er 'Moordenaars' werd gekalkt op Texelse gevels. De Razende Bol is ook een belangrijke plek in het ecosysteem van de Waddenzee. Nederlandse militairen houden schietoefeningen op het eiland. Trekvogels komen er op krachten. Door de lens van de verrekijker zie je slechtvalken, drieteenstrandlopers en wulpen. Ze strijken hun veren glad en wachten op goede wind. De Bol is ook een kraamkamer voor zeehonden, het is een stilteplek voor mensen en een grote uitdaging voor schippers. Als een uitgestorte zak schroot liggen scheepswrakken er over de bodem verspreid. Van weggeteerde voc-schepen tot bronzen kanonnen, onderzeeërs, kotters, vrachtschepen, passagiersschepen en kisten vol explosieven. Er ligt ook een stoomschip. In de nacht van acht op negen mei 1942 voer de Ruth onder Zweedse vlag een lading kolen in een Duits konvooi van Rotterdam naar Göteborg. Engelse gevechtsvliegtuigen zagen lichtjes branden en gooiden bommen op de Ruth. Het meer dan honderd meter lange en bijna

zesduizend ton zware schip zonk en boorde zich in de zandbodem. De Dikke Kees noemen schippers het wrak.

Het is vroeg in de ochtend. De wind trekt aan. Het stipje van de uk165 blijft vijf minuten hangen. Tien minuten. Vijftien minuten. Op de radar dijt de stip uit tot een dikke kras, in de buurt van de Ruth. De uk165 lijkt te worstelen met zichzelf, vaart vooruit, achteruit, zijwaarts, dan weer vooruit, dan weer achteruit. En niemand die het ziet. Dan komt een noodbaken in contact met het water. De automatische transponder in de mast van het schip verzendt een noodsignaal. Het is 05.46 uur en het signaal bereikt de kustwacht van Den Helder.

Ping.

Een uur later word ik wakker. Mijn mond is droog van het bier van de avond tevoren. Op mijn telefoon lees ik de religieuze teksten die me zijn doorgestuurd, ga aan tafel zitten en eet een boterham. Online lees ik dat alles in gereedheid gebracht wordt voor *Urk in Wintersferen*. Ik neem een douche, trek mijn kleren aan en fiets naar het oude dorp. Altijd komt het leven op Urk vroeg op gang, en altijd met ferme tred, al ben je op weg naar het schip of de supermarkt: haast je. Iedereen is driftig op weg naar nergens.

Ik kijk om me heen en zie hoe het leven plots vertraagt, een uitgesteld relais. Het noodsignaal bereikt het dorp, en iedereen kijkt op, als laat een ober een glas vallen tijdens een toespraak.

Een schip.

Er is een schip vermist.

Overal om me heen, op de fiets, in de truck, in de auto, aan de lopende band, bij het bushokje, in het trapportaal van het gemeentehuis, op het bureau van de nieuwe burgemeester, in de kruipkelder van het dorpscafé, in het atelier van de knipkunstenaar, de hal van het museum, bij de printer van de visserijvereniging, op het bankje aan de haven, bij de koffiemachine van de krantenredactie, bij de klok op de afslag, aan de voordeur van de windmolens, in de kleedkamer van de zalmrokers, in de file bij de rotonde, in de machinekamer van de sluis, aan de poort van de school, de kassa van de Jumbo, in de sacristie, het washok en de keuken, bij de havenmeester, de wethouders, de ouderlingen en de dominees, bij de poetsploeg, de

groendienst, de Polen, Filipino's en Bulgaren, bij de voetbalcoach, de leerkracht, de kerksecretaris, en bij alle vissersvrouwen, overal stopt de tijd, kijkt iedereen naar elkaar, en krijgt de dag een geschiedenis.

Ping.

Ping.

Ping.

De herhaalde oproepen van de kustwacht zijn vergeefs. De uk165 reageert niet. Een vloot aan reddingswerkers haast zich naar het stipje op de radar. De Guardian en de Visarend van de Kustwacht, reddingsboot Joke Dijkstra van de knrm, de mijnenjager Zijner Majesteit Makkum van de Koninklijke Marine, een groot aantal collega-garnalenkotters uit Urk, Wieringen en Texel, twee *search and rescue*-helikopters en een kustwachtvliegtuig. Ze zoeken naar de uk165 en staan in contact met het pas opgerichte calamiteitenteam in het gemeentehuis. Op Urk zoekt iedereen op sociale media naar nieuws en verlossing.

Als een mensenketting die bij een vermissing een bos doorzoekt, vaart de vloot op één rechte lijn en speurt de omgeving af. Een garnalenkottertje dat als eerste op het noodsignaal afging, geeft de rest weinig hoop. De schipper zag een lichtje, keek even, en zag toen niks meer. Hij naderde en zag een nieuw lichtje. Dat van een reddingsvlot. En dan een reddingsboei met het opschrift 'uk165'. En daarna het touwwerk van 'Lummetje'. En lekkende brandstof. En weg was de hoop. Nu stoot sonarapparatuur van de mijnenveger op een wrak.

De uk165 ligt op de zeebodem.

Nieuwswebsites openen live-blogs. De tijd verstrijkt. Waar is de bemanning? Het weer is te slecht om te duiken naar overlevenden. Een minuut, een uur, twee uur. Reddingswerkers wachten op minder wind en minder stroming. Media berichten dat er geen nieuws is. Urk kijkt omhoog.

Ik fiets instinctief naar het vissersmonument in het oude dorp. Dat beeldt een vrouw af in traditionele klederdracht. Haar rok waait op en de vrouw draait zich een laatste keer om. Ze kijkt naar het water waarin haar geliefde is vergaan. Om het beeld heen hangen tientallen marmeren platen met namen, leeftijden en

kotternummers van gestorven zeelui. Ook die van Willem en Klaas Foppen, de grootvader en oom van de nu vermiste Jochem.

Ik voel geen behoefte aan gebed om hulp van hierboven. Voor mij is de vermissing de noodlottige continuïteit van de geschiedenis. Ik voel hoe deze eerder nog anonieme dag plots deel uitmaakt van een verhaal, van een dorp dat om de zoveel tijd dooreen wordt geschud en altijd dezelfde vragen stelt, waar altijd dezelfde antwoorden op volgen. Ik voel ook mijn gsm trillen: *Weet je 't al?* Altijd angst, altijd vrees.

Ik leg mijn hand op het monument, als was het een boei, maar de echte boei van de Urkers staat een paar meter verder. Daar vinden ze de antwoorden, in de kerk, in dit geval Het Kerkje aan de Zee, het oudste en ook mooiste gebouw van Urk. Daar schudt de Urker de angst en vrees van zich af, als een hond die zijn vacht uitschudt.

Het Kerkje, heropgebouwd in 1786, is het hoogste punt van Urk en ligt zo'n 8,5 meter boven de zeespiegel. De kerk en het monument zijn met elkaar verbonden. Ze staan naast elkaar. Om wie is gestorven op zee wordt gebeden in de kerk. De Bijbel als medicijn.

Het monument ligt haast even hoog als de kerk. Breken ooit de dijken, trekt een stormvloed over Urk en dekt het water het dorp als een deken toe, dan zullen het monument en de kerk als laatste overblijven, ze zullen oprijzen en niet toegeven. Alsof Urk z'n vissers heeft moeten afstaan, maar de herinnering en het geloof in de wederopstanding voor altijd bewaart.

Nu, zo kort na de vermissing van Jochem en Hendrik Jan, lopen een paar Urkers om het monument heen. Dit is het punt waar je altijd terecht kunt, als de zee zich roert en de doodsangst als een mistbank over het dorp neerdaalt. Iemand verbergt zich achter een dikke sjaal, kijkt naar het water en dan naar de grond. Ook zij die nooit hebben gevist, die schilderen of timmeren voor de kost, denken aan de twee vermiste dorpelingen. Het lijkt wel alsof iedereen denkt wat niemand zegt. Dat het niet goed komt. Dat er straks twee namen bij komen.

Hoeveel dorpen zijn er nog waar één ambacht het dorpsleven bepaalt? Een ambacht waarin de dood zich verschuilt. Een ambacht waarvan iedereen de verhalen kent en velen het leed hebben ervaren. Het leed dat zit versleuteld in de blikken, in korte zinnen, *de zee neemt*. Kijkt een Urker naar het water, dan ziet hij het hele leven. Het brood, de overleving, de latere welvaart, maar ook het gevaar, de kracht Gods. Urkers houden van het vissersleven en het erbij behorende geloofsleven, ze omhelzen de autonomie en de vrijheid waar dit dorp naar streeft. De eilandmentaliteit strookt met dat leven. Crises worden altijd ‘makkelijk’ opgevangen op Urk, omdat de visserij zoveel meer is dan werk, het is een overtuiging, een *geloof*, en dat geef je niet zomaar op. Ze kennen niks anders.

Telkens als de buitenwereld openlijk twijfelt aan het voortbestaan van het dorp en de visserij, recht die de rug en kruist de vingers. Ook na de inpoldering. Eind jaren vijftig, begin jaren zestig verbaast Urk alles en iedereen en legt de basis voor de huidige welvaart. Nog altijd spreken ze in het dorp over het ‘Wonder van Urk’. Maar de keerzijde kent een lange schaduw. Samen met het geloof is de visserij de poot waar dit leven op steunt. Als die wankelt, dan deint het dorp.

‘Nee, het komt niet goed.’ Ik bezoek Reijer, die vlak bij het monument woont. Reijer spreekt het onuitspreekbare wel uit. ‘Echt niet.’ Hij, de man met de grijze baard, staat op uit de zetel en kijkt door het raam. Buiten gedraagt de zee die een meer werd, zich nog altijd als een zee. De golven zijn wit gerand.

‘Wat betekent dat?’ vraagt Reijer. Hij schrijdt naar het tafeltje tussen de zitbanken in de woonkamer en wijst naar een boek dat tussen kruimels en koffiekopjes ligt. *Een zee te hoog. Scheepsrampen bij de Nederlandse zeevisserij* lees ik. Reijer kijkt me aan. Bach speelt op de achtergrond, op de commode liggen romans, en om zijn voet zit geen gips meer, maar een strak verband.

Reijer is de man bij wie ik als een postpakket door zijn dochter werd afgeleverd. Hij was een van de eerste Urkers die de deur voor me openzette, ook die van zijn gedachten. Reijer is een barometer en nu wijst de pijl naar beneden. Hij kijkt naar het boek. Het omslag toont een vrouw met een kapje die biddend naar boven kijkt. Een andere vrouw houdt de hand voor de ogen. Nog een ander houdt die voor de mond. Ze rouwen.

'Pas gekocht,' zegt Reijer. 'En zeggen dat ik niet eens zo gelovig ben. Een wrak, dat zal het geweest zijn. Blijven haperen en dan kapseizen.' Hij klapt het boek open. Dicky, zijn partner, dompelt een theezakje in een hete kop water. Ze kijkt naar Reijer. Die klapt het boek weer dicht, schuift het ruw aan de kant.